

Oponentský posudek k bakalářské práci Zuzany Šperlové

Visions and Missions in the Alternative Protein Industry: Perspectives of employees, directors, and investors (FHS UK, 2023)

Bakalářská práce Zuzany Šperlové poskytuje přesvědčivý vhled do motivací a zkušeností osob, které se podílí na prosazování a (budoucím) obchodování náhražek masa v kontextu průmyslu alternativních proteinů. Na základě analýzy dvanácti rozhovorů s lidmi, kteří v rámci tohoto globálního průmyslu zastávají různé pozice (investoři, podnikatelé, zaměstnanci), vede autorka podnětnou rozpravu o uplatnění této nové potravinářské technologie jako reakci na projevy environmentální krize – problematiku tak rámuje vizemi a limity „techno-optimismu“ – a o uplatnění osob povoláných těmito technologiemi v prostředí současného globálního kapitalismu. Jinými slovy, autorka zpracovává aktuální problematiku, která je relevantní pro sociální vědy, včetně jejich aplikované dimenze.

Práce vyniká svou argumentační i narativní koherencí. Úvod přesvědčivě situuje nové potravinářské technologie do průsečíku ekologických krizí spojených s produkcí, distribucí a spotřebou masa s tím, že si současně všímá geopolitických a mocenských asymetrií, ve kterých působí. Odtud tedy pramení snaha rozumět těmto technologiím jako symptomům „globálního Severu“, které neusilují o vykročení mimo kapitalistický systém, ale jsou jeho součástí. Teoretická část rozvíjí konceptuální aparát práce, který na jedné straně umožňuje promýšlet průmysl alternativních proteinů jako součást trhu (a trhu práce) s tím, že neredukuje zájem průmyslu pouze na hodnotu zisku (jedná se o „mission-drive business“); na straně druhé, prostřednictvím empirických studií (z nichž část čerpá z STS), směřuje pozornost od metafor a percepce náhražek masa k aktuálním praktikám a percepce těch, kteří tyto nové potravinářské technologie spoluutváří. Metodologická část je pak přehledkou kvalitního kvalitativního výzkumného designu, na kterém bych chtěl především vyzdvihnout to, jak provádí čtenáře celým výzkumným procesem až k hlavním, v rozhovorech identifikovaným „tématům“, která se přelévají do empiricko-analytické části práce, kde se znovu navazují na rozsáhlou odbornou literaturou napříč disciplínami.

Přes nespornou kvalitu celé práce lze najít několik dílčích problematických míst. Domnívám se, že práce by si zasloužila větší pozornost k „samotné“ technologii, tedy k povaze socio-materiálních intervencí, které (ne)umožňuje. V práci se dozvídáme, že tato potravinářská

technologie je nová, náročná na expertízu, finančně nákladná, situovaná na Západě a že kultivuje určité buňky a je závislá na infrastrukturách jako je vzdělávání. Nicméně z hlediska konkrétních technickoorganizačních prvků tato technologie zůstává v práci skryta. Domnívám se, že porozumění charakteru této technologie je důležité, a to i z hlediska promýšlení jejího potenciálního šíření. Jak víme právě ze studií na poli STS, závislost na laboratorním prostředí nutně neznamená omezení šíření určité technologie (jde spíše o to, jak laboratoř dostat k lidem, ať už se jednalo o Pasteurovy farmáře nebo o nás všechny během pandemie). Do jaké míry a v čem tato potravinářská technologie směřuje k „otevřenosti“ jako například vodní čerpadlo analyzované M. De Laet a A. Mol či k „uzavřenosti“ jako například osobní vodní filtr LifeStraw analyzovaný R. Redfieldem?

Substantivnější rozpracování by si v práci zasloužilo vztahování se k STS. Předně, není přesné (historicky, institucionálně, konceptuálně) pokládat STS za součást antropologie (viz s. 11) – jedná se disciplíny, které jsou částečně propojeny a dochází mezi nimi k inspirativním směnám. Ani asi není úplně možné připisovat STS jednotící analytickou „optiku“ (s. 5) či „perspektivu“ (s. 12). STS drží pohromadě důraz na empirický výzkum vědy a technologií, a tedy i problematizace jejich normativního vymezování, ať už se jedná o „techno-optimismus“ či o „techno-pesimismus“. Vytríbenosti argumentace práce by jistě prospělo hlubší vnoření se do STS a konkrétních teoreticko-metodologických pozic, které jsou v rámci studií rozvíjeny.

Poslední moment, u kterého bych se chtěl zastavit, je koncept „mission-drive“. Určitou problematičnost použití tohoto termínu nevidím v jeho překladu ze sféry nevládního sektoru do sféry podnikání (naopak, díky němu autorka analyzuje konkrétní pnutí a vyjednávání mezi osobami angažovanými v tomto průmyslu), ale v jeho nenavázání na důležitou debatu v sociálních vědách o povolání/práci (weberovské „Beruf“) jako modernistickém/kapitalistickém narativu o hledání individuálního naplnění a etiky nad rámeček ekonomického hlediska.

Celkově bakalářskou práci Zuzany Šperlové považuji za velice zdařilou, podnětnou a jednoznačně ji doporučuji k obhajobě. Navrhuji hodnocení výborně (1).

V Praze 12. 2. 2024

Jaroslav Klepal